

P. III. 490

BOABE DE GRÂU

ANUL V, 1934

REVISTA DE CULTURĂ

N-rul 2

CUPRINSUL

URME ROMÂNEȘTI IN CHIPRU

(cu 14 figuri) de **MARCU BEZA**

COLECȚIA DE TABLOURI A CLUBU-

LUI TINERIMII (cu 16 figuri) . . de **G. OPRESCU**

IN JUGUL DOMNULUI (VI) de **IOSIF NYIRŐ**

(cu 7 figuri de *B. Szabó*) din ungurește de *Ilie Dățanu*

CRONICA. Cărți, conferințe, congrese, expoziții: Organizări ale tinerimii; Monografia sociologică; Cartea organizată; Klingsor la zece ani; Tipografia din Blaj; Cartea colectivă. **Teatru, muzică, cinematograful, radio:** Valuri de muzică. **Turism, sport, educație fizică:** Enciclopedie fotografică; La Voroneț. (Cu 18 figuri).

EDUCAȚIA POPORULUI IN U. R. S. S. de **M. A. ZIBULENKO** și **ALEX. P. PINKEVICI**

(Cu 19 figuri). Din franțuzește și englezește de *Em. Bucuța*

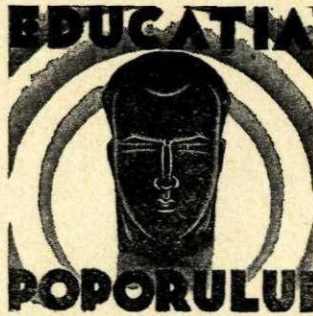
Planșă colorată: *Icoana lui Iosef Moldovalahul*, din biserica Faneromeni de pe insula Chipru (după o fotografie în culori, luată de Marcu Beza)

Redactor: **EMANOIL BUCUȚA**

Un exemplar 25 lei

Abonamentul pe an 280 lei

REDACȚIA:
DIRECȚIA EDUCAȚIEI
POPORULUI
BUCUREȘTI, II
Str. General Berthelot Nr. 28

EDITURA:
MONITORUL OFICIAL ȘI
IMPRIM. STATULUI
ADMINISTRAȚIA:
IMPRIMERIA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI, V
Calea Șerban Vodă 133-135

Arhiepiscopia Nicosiei (în întâiul plan, M. Beza)

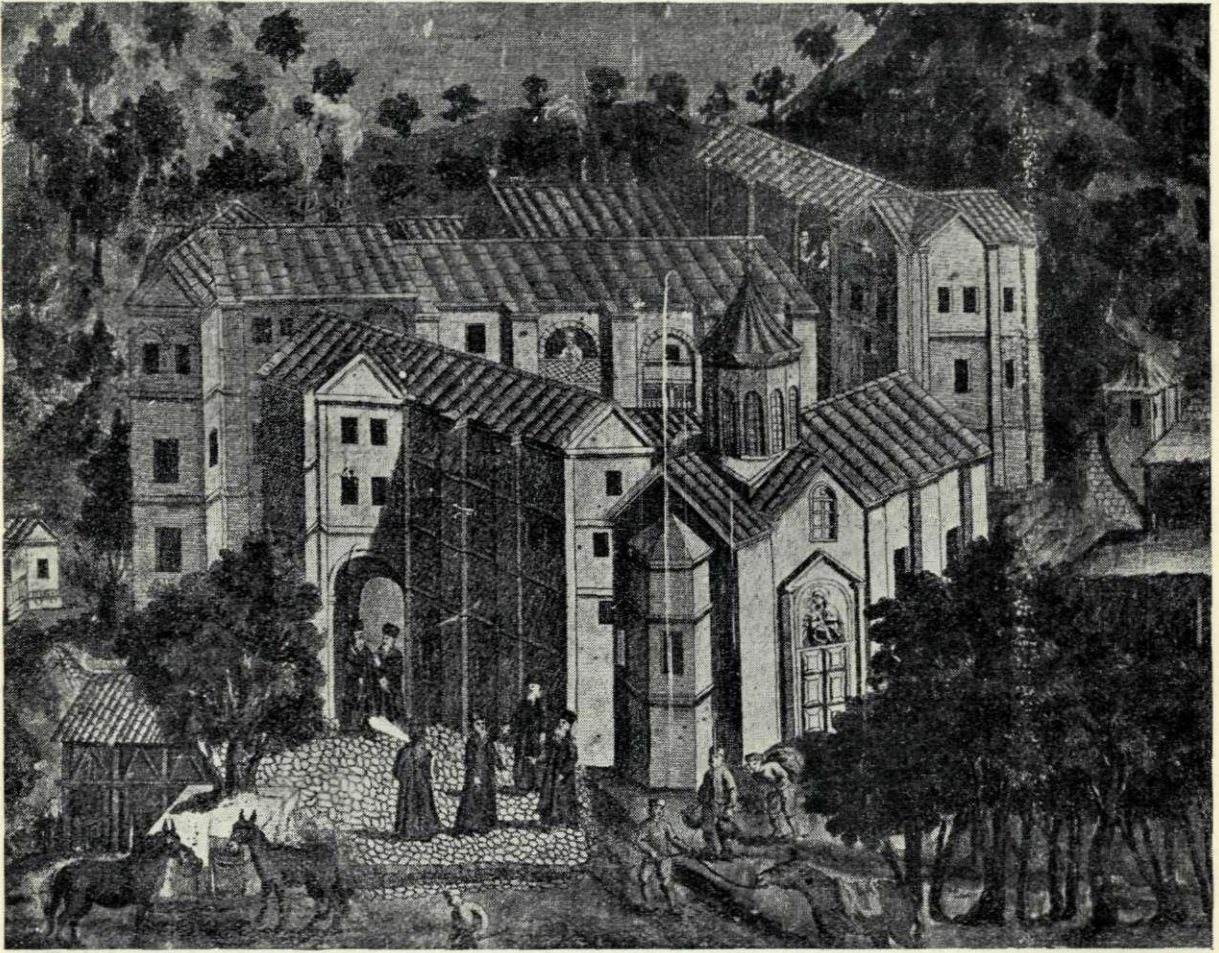
URME ROMÂNEȘTI ÎN CHIPRU

Am fost și altădată în Chipru, de am vizitat mănăstirile; însă, numai în treacăt. Acum le cercetez mai pe îndelete, începând cu Mitropolia din Nicosia, capitala insulei. Arhiepiscopul Chiril al III-lea, pe care-l cunoscusem înainte, și-a sfârșit de curând zilele. Mă primește vistiernicul Exarh Ieronim, ducându-mă în bibliotecă și în celelalte încăperi ale Mitropoliei ce are și ea un aspect de mănăstire: pridvor lung, scară de piatră și portic jos, cu stâlpii vopsiți cărămiziu — după o veche deprindere neștiutoare. Sgâriu puțin și-mi apare un capitel venețian. Mă uit mirat. Zic:

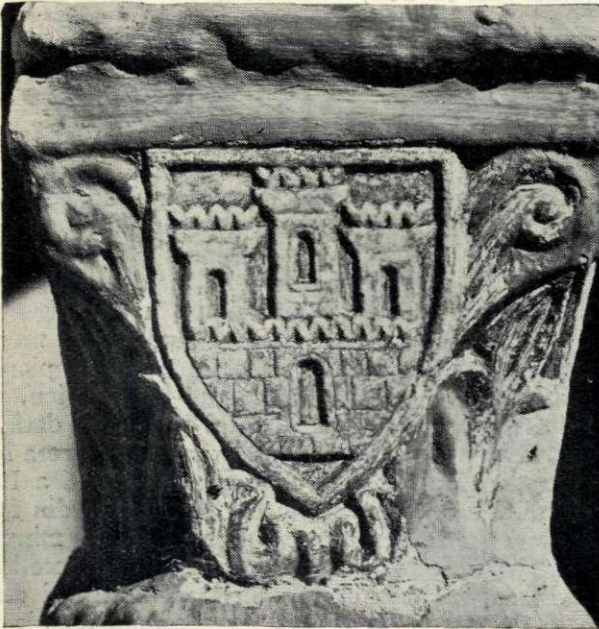
« Vezi, părinte, ce frumusețe de podoabă țineai ascunsă? Nu-i păcat? »

Sfinția-Sa ridică din umeri. Și, făgăduindu-mi a curăți toți stâlpii, începe să-mi povestească de trecutul creștinismului chipriot; cum însuși Bar-

naba e începătorul său, cum el a descoperit în vis episcopului Anthonie mormântu-i necunoscut și cum pe moaștele apostolului s'a fost găsit o icoană, pe care Anthonie a dăruit-o împăratului bizantin Zeno. Acesta în schimb a dat bisericii Chiprului dreptul a fi socotită autocefală; totuși, fără ca unele mănăstiri de odinioară să-și piardă neatârnamea. Cum este în primul rând Chicu, pe înălțimile apusene ale Muntelui Hionistra, datând încă din vremea lui Manuil Comnenul, care a înzestrat-o și a dăruit-o cu o vestită icoană a Fecioarei Maria. În repetate ori a scăpat ea din flăcările ce mistuiseră mănăstirea și multe minuni a săvârșit. Icoana însăși cât și sprijinul ocrotitor al Bizanțului au dus renumele mănăstirii și dincolo de țărmii Chiprului. Câte semne de pioasă generozitate nu va fi căpătat și din partea Țărilor

Mănăstirea Chicu, după o icoană din 1770

Capitel venețian dela Arhiepiscopia Nicosiei

valahe! Dar, cum să le știm? Abia târziu am aflat dintr'o scrisoare a lui Silvestru, Patriarhul Antiohiei, că Domnul Grigorie Ghica a orânduit mănăstirii Chicu un ajutor anual de cinci sute

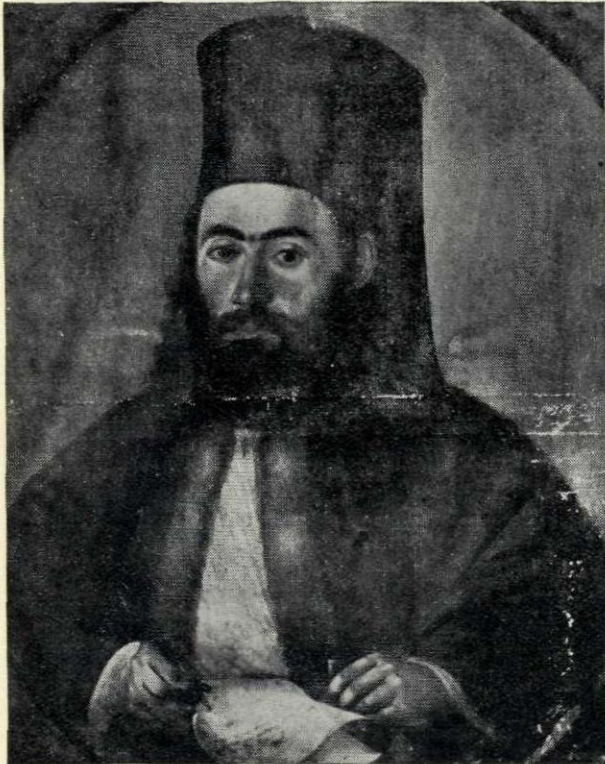
Pecetea mănăstirii Maheră

Icoana Fecioarei Maria dela mănăstirea Chicu

Egumenul mănăstirii Maherà cu portretul Arhiepiscopului Chiprianos

Arhiepiscopul Chiprianos, portret zugrăvit în Iași

Arhimandritul Haralambie, portret zugrăvit în Iași

Ἐπιπέδιον ὑπέλαξε καὶ μετ' ἑσθλαίμαχος ἀφ' ἑσθλαίμαχος

μεταχρῆδος

Ἐρεχθίον σὺν θῶ ἐπὶ ἄνω, νεωστὶ καὶ ἄνω
θῶν πᾶσι ἡλικιωτέων νομῶν φέρει ἡμῶν
Ἐπιπέδιον ἐπιπέδιον ἵππευσι μεταχρῆδος
καὶ ἄνω μετὰ πᾶσι ἐπιπέδιον καὶ ἄνω
Ἐπιπέδιον ἐπιπέδιον καὶ ἄνω ἐπιπέδιον

ου καὶ ἑσθλαίμαχος μετὰ πᾶσι ἑσθλαίμαχος

ἑσθλαίμαχος μετὰ πᾶσι ἑσθλαίμαχος

ἑσθλαίμαχος μετὰ πᾶσι ἑσθλαίμαχος

ἑσθλαίμαχος μετὰ πᾶσι ἑσθλαίμαχος

ἑσθλαίμαχος μετὰ πᾶσι ἑσθλαίμαχος

ἑσθλαίμαχος μετὰ πᾶσι ἑσθλαίμαχος

ἑσθλαίμαχος μετὰ πᾶσι ἑσθλαίμαχος

ἑσθλαίμαχος μετὰ πᾶσι ἑσθλαίμαχος

ἑσθλαίμαχος μετὰ πᾶσι ἑσθλαίμαχος

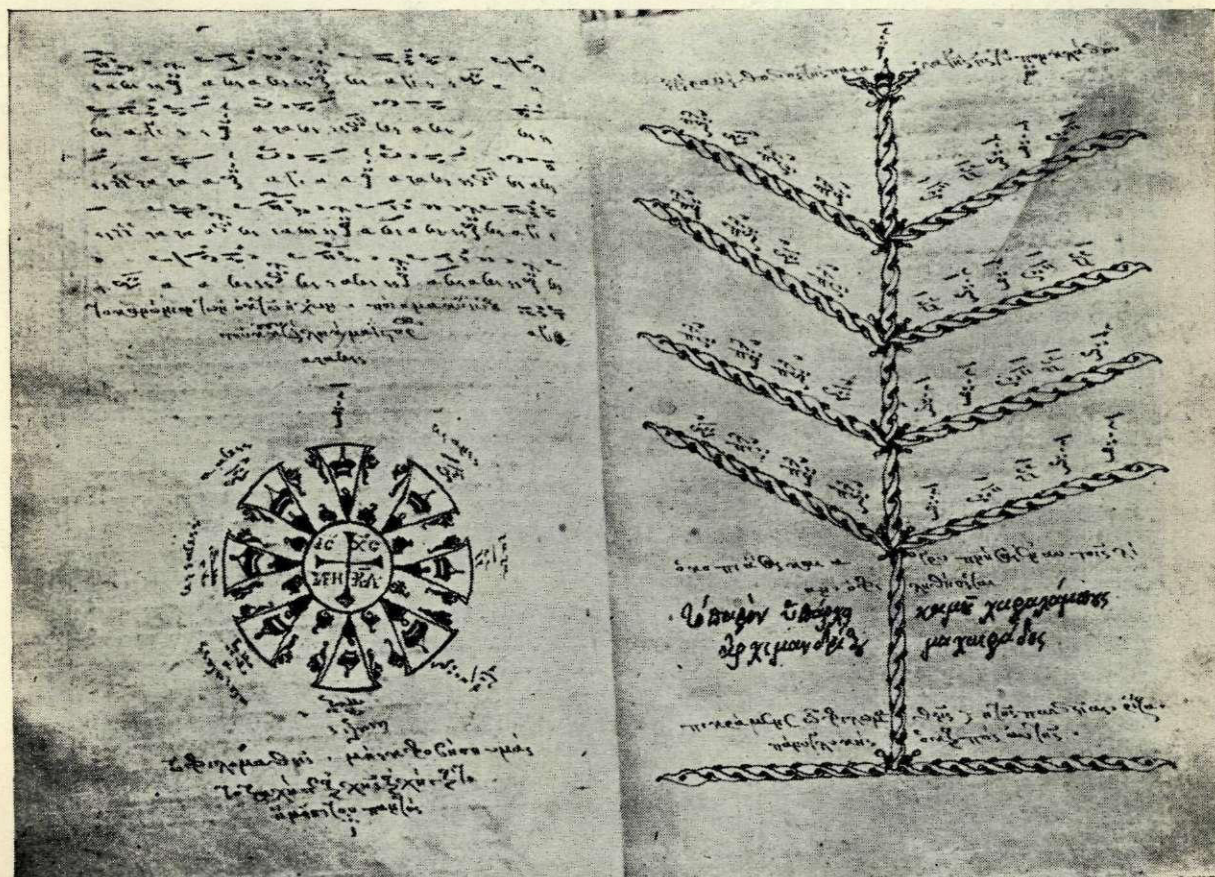
ἑσθλαίμαχος μετὰ πᾶσι ἑσθλαίμαχος

groși ¹⁾. N'am putut găsi hrisovul acestei danii. El a pierit, neîndoios. Dar, Sfinția-Sa Chrisostom, eforul mănăstirii, mi-a înfățișat un volum: *Descrierea Cinstitei și Regestii Mănăstiri Chicu, Veneția 1751*, în care se publică traducerea grecească a hrisovului.

O altă mănăstire ce-și zice Maherà s'a bucurat asemenea de mari favoruri ale împăraților bizantini;

Această legendă chipriotă și-a făcut drum și în folklorul nostru, și s'a prins de obârșia mănăstirii Dintr'un Lemn. Al. Odobescu i-a dat veștmânt literar în *Doamna Chiajna*, unde-i vorba de o zare luminoasă ce crește ca un luceafăr și pare că iese din sânul unui stejar:

« O sfântă groază cuprinsese toate inimile; dar, împinși ca de o putere căreia nu-i puteau sta

Cele 8 glasuri ale muzicii bisericești, dintr'un codice muzical scris în Țară

cum era de așteptat, căci întâmplări uimitoare și supraomenești au înconjurat întemeierea mănăstirii și găsierea icoanei sale de hram. Cică, pe locul de astăzi al mănăstirii se întindeau cândva desigur grele. Înăuntru-le un pustnic, de cealaltă parte a văii, zări o lumină ciudată. Și merse într'acolo. Pe cât se apropia, pe atât lumina străfulgera mai viu, arătând la un timp ochilor mirați ai pustnicului o icoană — chipul Sfintei Marii. Și, când pustnicul se întreba, nedumerit, cum s'o poată lua dintre frunzișuri, iacă jos un cuțit! Il ridică, tăie cu el crengile și scoase icoana. De aceea și acum un cuțit atârnă pe icoană, ținută evlavios în biserica Maheralei.

împotriva, ei înaintau uimiți de raza lucioasă ce-i trăgea spre sine și le sorbia vederile. Când ajunseră pe muchea măgurii, drept în fața stejarului, toate în preajmă erau scăldate în lumină, toate străluceau ca într'o senină vâlvoare; iar în tulpina găunoasă a copacului, împresurată de raze argintii, domnea, ca într'un cerc de slavă cerească, chipul înnegrit al Maicii Domnului... Mulți ani în urmă ciobanii găsiră tot acolo icoana ce se zice a fi una din cele șapte de Luca Evanghelistul zugrăvite ».

La fel și icoana mănăstirii Maherà crede-se a fi opera aceluiaș evanghelist și, osebit aceleia din Chicu, reprezintă pe Maria singură, fără Iisus în brațe.

Din orașul Nicosia, depărtare de vreo trei cea-

¹⁾ Ms. 46, p. 82-a, în biblioteca Patriarhiei Ierusalimului.

suri până la Maherà, urc un drum cotit și anevoios, printre brazi ce stau așa de singuratic liniștiți în acest anotimp. Muntele zării e tot nins, dar sub el acoperișurile de cărămizi ale mănăstirii lucesc aprinse la soare. Sfinția-Sa Mitrofan, care stărește aci de peste trei decenii, mă întâmpină voios și mă pofteste în sinodicon, cinstindu-mă cu vin aromatic. Apoi mi-arată pe zid două portrete în ulei, zugrăvite la Iași:

«Acesta-i Chiprianos Arhiepiscopul, spânzurat de Turci pentru amestecul ce l-ar fi avut cu Eteria; celălalt Haralambie Iconomul... Amândoi fură câtva timp oaspeții Moldaviei».

a Domnitorului Suțu, Haralambie și Chiprianos au adus înapoi din țară o seamă de obiecte prețioase și odoare:

Șeptesprezece codici muzicali, dintre cari trei-sprezece se păstrează și azi la mănăstire. Întâiul poartă la sfârșit însemnarea grecească: *Al lui Dimitrie Preotul, Legător de cărți, 1797 Iași*; două din ele arată că s'au făcut de preotul Chir Balas¹⁾.

O cutie de moaște în sidef.

Altă cutie de aur, având la mijloc o cruce cu nestimate și pe de margini, jur-împrejur, inscripția: *Prezentul s'a făcut cu cheltuiala lui Haralambie*

Cutie de moaște, în sidef, adusă din Iași la mănăstirea Maherà

Și părintele scoate din Arhive o enciclopedie, datată 1784, în frunte cu pecetea mănăstirii Maherà — pecete ce are toate elementele tradiției: icoana Fecioarei Maria, Luca Evanghelistul și de o parte un cuțit. Scrisoarea începe: «Către astrii luminători peste întreaga țară a Moldaviei și Ungrovlahiei...»; și enumeră o seamă de categorii sociale, care-s rugate a-și da obolul mănăstirii Maherà. Solii de milostenie, Chiprianos și Haralambie, găsesc mare bunăvoință pe lângă Mihail Constantin Suțu; mai ales Chiprianos, atunci un simplu diacon, pe care Domnul Moldovei, hirotonisindu-l ieromonah, îl pune să-i facă slujba în biserică și să audieze cursurile școlii înalte din Iași. Pe lângă ajutoare în bani și o danie de o sută de groși

*Arhimandritul Maheralei, 1795. Mai 30, Iași*²⁾.

Un epitaf nespus de frumos, cu inscripția: *Proprietatea Haralambie Arhimandritul, 1792.*

Din Maherà mă întorc să caut în biblioteca bisericii Faneromeni o icoană votivă a lui Iosif Moldovalahul sau Moldoveanul — așa ne spune o carte englezească³⁾, pe care d-l profesor N.

¹⁾ Εἰρημολόγιον σὸν Θεῷ ἁγίῳ νεωστὶ καλλοπισθὲν | παρὰ τοῦ αἰδεσιμωτά του ἐν ἱερεῦσιν κὺρ μπα | λασιόν.

²⁾ Τὸ παρὸν γέγονε διὰ δαπάνης Χαγαλάμπου Ἀρχιμανδριτοῦ Μαχεράδος 1795 Μαῖον 30, Γιάσι.

³⁾ A descriptive of the historic monuments of Cyprus, studies in the archeology and architecture of the island, with illustrations from measured drawings and photographs, Nicosia 1918.

*Icoana lui Iosif Moldovalahul, din biserica Faneromeni de pe insula Chipru
(după o fotografie în culori, luată de Marcu Beza)*

Iorga citând-o, mai ales rândurile privitoare la epigraful icoanei în parte descifrabil, adaugă:

« Nu înțeleg de unde a ieșit, dacă atâta se poate ceti, numele de Iosif și calitatea de Moldovalah sau Moldovean »¹⁾.

Cutie de moaște, în aur, lucrată la Iași în 1795, dela mănăstirea Maherà

Apoi, scriitorul englez dă incomplet și greșit inscripția, care-i cea următoare:

*Θεομῆς εὐλαβείας μου καρπὸν Κυρία προσφέρω
οἰκτρῶς τί σὴ Παντοδωρία καὶ ὄν κατέχεις
σαῖς ὀλέναις δέσποινα ἐξιλέωσαι δι' Ἰωσήφ
ὁ δούλο ἔνεκεν ἐμοῦ τῆς τε ἐμῆς συζύγου
καὶ ἐμῶν τέκνων τοῦ δοῦναι ἡμῖν ταῖς ἀγίαις
παισμάτων λύσιν πόλον τε κληρουχίαν καὶ
οἰκίτορος..... τοῦ..... Πα.....*

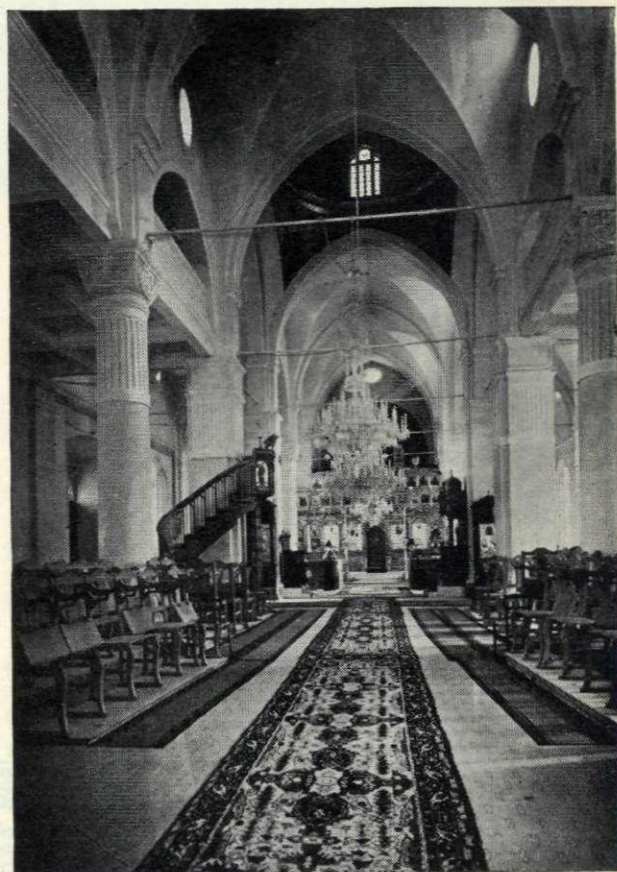
Adică:

*Rod al caldei mele evlavii, îți aduc umil,
Doamnă — ție, Impărțitoare de daruri și ace-
luia ce-l porți între brațe, ai milă de Iosif*

¹⁾ Portretele Domnilor noștri la Muntele Athos, Academia Română, Memoriile Secțiunii Istorice, Tomul IX, 1928—29.

*robul tău, și de soția mea, și de copiii mei,
și dă-ne nouă iertarea păcatelor, domnia ce-
rurilor, și locuința*

Sfârșitul inscripției ce va fi cuprins și data e șters cu desăvârșire. Am tresărit la vederea icoanei. Mărimea-i de 0,50×0,48. Foarte bine păstrată. Am șters-o puțin și colorile în vechimea lor au apărut totuș atât de proaspete. Sus Fecioara Maria cu Iisus, în stânga și dreapta arhanghelii, iar sub ei Iosif, soția sa Ana, copiii, și zugraful Hristodulu, ținând o pensulă în mână. Obârșia lor valahă reiese nu numai din felul îmbrăcămînții, ci și din tradiția locului — tradiție ce mi-a fost întărită și de către epitropii bisericii de astăzi. Ei mi-au mai spus că donatorul icoanei, Iosif, zidise lăcașul Faneromeni de altă dată, nu de

Biserica Faneromeni din Nicosia

mult ruinat, și-l îmbogățise cu o moșie a sa din Citera.

Oare, cine să fie acest Iosif cu chipu-i de prinț caracteristic Danubian? Vreunul din exilații noștri, silit a-și duce aci amarul zilelor ori poate vreunul din țară, al cărui gând evlavios fusese îndemnat a-și lua sborul și spre această insulă de ortodoxie

îndepărtată? Că legături cu Chipru am avut numeroase. O referință de atingere în trecut merge chiar până la 1373, când Genovezii asediaseră vestitul castel al Sfântului Ilarion. Am citit într'un istoric al insulei, I. Ch. Peristiani, că atunci « toate luptele Genovezilor de a lua fortăreața nu izbutiseră, fiindcă mai ales *sclavii Bulgari, Români și Tatari, cari se aflau în castrul Sfântului Ilarion* sub conducerea Prințului Ioan, le pricinuiseră mari pierderi »¹⁾. Subliniez eu cuvintele. Se întemeiază

¹⁾ *Istoria generală a Insulei Chipru*, Niccsia 1910, p. 67.

negreșit pe un pasaj din *Cronica Chiprului* a lui Leontie Maherà¹⁾ ce datează din 1458: « Prințul se găsea în Sfântul Ilarion bine întovărășit de *sclavii Bulgari, Romaniți și Tatari...* ».

MARCU BEZA

¹⁾ Vezi C. N. Sathas, *Μεσ. Βιβλ.*, tomul II, p. 317: « Ὁ πρίντζης ἐδρίσκετον εἰς τὸν ἅγιον Ἰλαρίον καλὰ συντροφισμένοι μετὰ τοὺς σκλάβους τοὺς Βουλγάρους, Ρωμανίτας καὶ Τατάρους... ».

